Said Nursi’nin İki Mühim Tercihi

Türkiye ve Türkçe…Bediüzzaman Said Nursi’nin, hayatının Yeni Said safhasında yaptığı iki mühim tercihti bunlar. Pek çok hayatî tehlikeyi göze alıp Türkiye’yi vatan, Türkçe’yi de lisân olarak seçerken niyeti, münhasıran yaşayacak yer ve konuşacak dil bulmak değildi.

Zîra vatanı, misak-ı millîde çizdikleri hudutlarla sınırlandıran devlet adamları vehmî korkuya kapılarak onu Van’dan sürgün etmek istediklerinde, şehir eşrafının götürmeyi teklif ettiği Hicaz tarafları da kaybedilen vatan topraklarının bir parçası idi.

Kendisini çok seven o insanların tekliflerini kabul ederek oraya veya bir başka Müslüman beldesine gittiği takdirde aynı dine inandığı, hâllerine âşina olduğu ve dillerini konuştuğu insanların arasında huzur içinde yaşayabilirdi.

Onların, hayatları pahasına da olsa söylediklerini yapacaklarını bildiği hâlde, “Ben Hicaz’da olsaydım buraya gelirdim” diyerek vatan tercihini Anadolu’dan yana kullandı ve Türk milleti içinde yaşamaya karar verdi.

Maksadı sadece hayatını idame ettirmek değildi. “Kur’ân’ın sönmez ve söndürülmez mânevî bir güneş hükmünde olduğunu âleme ispat etmek”1 İslâm’ın intişarını, imanın ihyasını sağlamak gibi ulvî hedefleri vardı.

Aslında götürülmek istendiği İslâm diyarlarında da bu ve benzeri hedefler için çalışması mümkündü. Harekete geçtiği zaman pek çok din kardeşinin yanında yer alıp kendisine yardım edeceğinden emindi.

Fakat o, hayatının gayesi hâline getirdiği o uhrevî hedeflere, “Bin senedir İslâm’ın bayraktarlığını yapan” ve daha bin sene de yapma istidadı gösteren bu milletle birlikte gitmeyi tercih etti.

Bu tercih, aynı zamanda konuşup yazacağı lisânı da ihtiva ettiğinden, “Bir milletin mizacı, o milletin hissiyatının menşei olduğu gibi, lisân-ı millîsi de hissiyatının ma’kesidir”2 diyerek eserlerini yazmak için lisân-ı millîyi, yani Türkçe’yi seçti.

Böylece dili için milleti değil, milleti için dili seçen Said Nursi; eserlerini, Osmanlı hakimiyeti sayesinde kullanma sahası kıtaları içine alacak kadar genişleyen ve kelime haznesi pek çok millete hitap edecek şekilde zenginleşen Osmanlı Türkçesi ile yazmaya başladı.

Gerçi, Kurtuluş Savaşı’ndan sonra vatanın sınırları ile birlikte kendi düşünce hudutlarını da daraltan Cumhuriyet idarecileri; varlıklarının esası olan din, dil, vatan ve millet hususunda Osmanlı’dan çok farklı temayüller içine girmişlerdi.

Onun için devletin işleyişine hakim olduktan sonra, bazı Batılı devletlerin de tahrikiyle İslâm dinini milletin hayatından çıkarmak, Türk Dili’ni de tarihî bağlarından kopararak “yalnız Türkçeleşmiş sözleri değil, bizzat Türkçe sözleri de

değiştirip, kelime diye zevksiz, âhenksiz ve mâzisiz bir takım sevilmez, anlaşılmaz sözcükler îcad etmek”3 suretiyle kendilerine has yapma bir lisân hâline getirmek için devletin bütün imkânlarını seferber ettiler.

Bu maksatla İsmail Habib gibi zamanın hükümetinin fikir sözcülüğünü yapan bazı yazarlar “Vatan, milletin meydana getirdiği mefharetler mecmuasıdır. Vatanı teşekkül ettiren milletse, milleti de millet yapan dildir. Dilin vatandan daha mukaddes olduğunu anlamak için tarihlere bakmak yeterlidir”4 gibi iddialarla vatanı, milleti meydana getiren unsurların arasında kast-ı mahsusla dine yer vermediler.

Resmî makamlar, sadece kendilerine destek olan yazarların fikirlerini devlet imkânları ile yaymakla kalmadılar. Muhaliflerini susturmak veya sindirmek için her yola başvurdular, susmayanları hapse atıp sürgüne gönderdiler.

Said Nursi de çeşitli makam ve imkân ikramlarıyla susturulmak istenmiş, onları kabul etmeyip Van’a giderek inzivaya çekilmesine rağmen, o havalideki ahâlinin üzerindeki tesirinden korkularak Batı Anadolu’ya sürgün edilmişti.

O bütün baskılara, zulümlere ve zecrî tedbirlere rağmen susmadı. Her vesile ile gittiği yerlerde dinin, milleti meydana getirip vatanın bütünlüğünü koruyan temel unsurlardan biri olduğunu ve milletin hayatında yer alması gerektiğini anlattı.

Bunu yaparken, zaman zaman Menfi milliyetçilerin ve unsuriyetperverlerin reislerinden ve dine karşı pek lâkayd birisi mecbur olup demiş: “Dil, din bir ise millet birdir” gibi ifadelerle bazı resmî iddia sahiplerinin bile milletin esasını teşkil eden unsurlar arasında dini saymaya mecbur kaldığını hatırlattı.

Ardından da “Hakiki unsuriyet değil, belki dil, din vatan münâsebâtına bakılacak. Eğer üçü bir ise, zaten kuvvetli bir millet; eğer biri noksan olursa, tekrar milliyet dairesine dahildir”5 diyerek milleti meydana getiren din, dil, vatan gibi unsurların, ancak birbirleri ile insicamlı bir şekilde işlediği takdirde faydalı olacağına dikkat çekti.

Aslında devletin dile ve millete müdahalesi sadece Türkiye’ye has bir hassasiyet değildi. Doğulu liderlerin yanı sıra Batılı devlet adamları da bu değerlere müdahale ederek hakimiyetlerini sürdürmek istemişlerdi.

Memleketin geleceğine ve milletin huzuruna, mutluluğuna, refahına dair farklı fikirlerini, lisânı kullanarak anlatmaya çalışan âlimler, yazarlar, fikir adamları da sık sık bu baskılardan şikayet etmişlerdi.

Meselâ, yalnız Fransız edebiyatının değil, Batı medeniyetinin mümtaz isimlerinden biri olan Montaigne bile “Kitabımı az insanlar ve az yıllar için yazdım. Uzun ömürlü olabilmesi için daha sağlam bir dille yazılması gerekirdi. Bizim dilimizin bugüne kadar sürekli değişmelerine bakılınca elli yıl sonra şimdiki hâlinde kalacağını kim umabilir? İyi ve yararlı yazılar onu kendilerine bağlayabilirse bağlar, göreceği rağbet de devletimizin kaderine göre değişir”6 diyerek dili kendine bağlayan yazılarının tesir süresini ve sahasını, devletinin kaderi ile sınırlamıştı.

Fakat Türkiye’de devlete hakim olan zihniyetler, muhataplarının böyle makul düşüncelerle teselli bulmalarına fırsat vermeyecek kadar ağır baskılar uyguladıklarından âlimler, şairler, yazarlar ve fikir adamları ya kalemlerini onların emrine vermek ya da ülkeyi terk etmek zorunda kaldılar.

İnsan eli ile yapılabilecek baskı ve zulümlerin en dehşetlilerine maruz bırakılan Said Nursi ise ne kalemini zalimlerin emrine verdi, ne de vatanını terk etti. Sürgün sıfatı taşıyarak da olsa milletin sinesine çekildi ve eserlerini telif etmeye başladı.

Isparta gibi “En ümmîsinden en okumuşuna kadar fevkalâde İslâm yazısı bilen”7 insanların bulunduğu bir şehre sürülmesi ve ‘köylerinde bile inci gibi İslâm yazısı yazan erkek, kadın, yaşlı, çocuk pek çok insanın onun etrafında toplanması, kaderin güzel bir tecellisi idi.

Hâl böyle olunca resmî yasaklar, fiilî baskılar, zecrî zulümler, ümmî ama ârif insanları yıldıramadı. O söyledi talebeleri yazdı, köylüler istinsah etti ve Risâleler matbaalarda basılmışçasına hızla çoğaltılıp memleketin her yerine dağıtıldı.

Mütefekkir Cemil Meriç’in; “Said Nursi’nin kitapları tahkikî imanın birer kalesi; kendi gönlümüzden, kendi toprağımızdan fışkıran saf bir kaynak. Risâle-i Nurları anlamaya çalışmak, ancak bize nasip olabilecek en büyük mükâfattır”8 şeklinde

millî ifadelerle de tavsif ettiği Risâle-i Nur külliyâtına millet sahip çıktı.

Bu umumî teveccühte, Bediüzzaman'ın eserlerinde her seviyeden insana hitap etmek istediği için millet ekseriyetinin kullandığı kelimelerden müteşekkil, yaşayan Türkçe tâbir edilen sade bir dil kullanmasının da tesiri vardı.

Eserlerin muhtevasının Kur'ân tefsiri olması hasebiyle, lafzına da mânâsına da müdahale edilemeyen Kur'ânî, imanî, İslâmî kelime ve terkipler sıkça geçtiği için dil biraz ağırlaşmıştı ama o kelimeler milletin ibadet dilinde de yer aldığından o ağırlık kitaplara gösterilen alakayı arttırdı.

Nitekim Bediüzzaman da Âyetü'l- Kübrâ eserini takdim ederken "Bu ehemmiyetli risâlenin herkes her bir meselesini anlamaz; fakat hissesiz de kalmaz. Büyük bir bahçeye giren kimsenin, o bahçenin bütün meyvelerine elleri yetişmez, fakat eline girdiği miktar yeter. O bahçe yalnız onun için değil. Belki elleri uzun olanların hisseleri de var" diyerek Risâle-i Nur'un lisânının bu hususiyetini nazara verdi.

Risâle-i Nurlar, resmî makamlar tarafından kanunsuz da olsa yasaklanmak istendiği ve okuyanlara, yazanlara, üzerinde taşıyıp evinde bulunduranlara ağır cezalar verildiği hâlde millet mâbeyninde mâkes buldu.

Onun için Said Nursi, Montaigne gibi kitaplarının geleceğini devletin kaderine bağlayıp tesir süresini, hitap sahasını zamanın şartları ve vatanın hudutları ile sınırlamak yerine eserlerini milletin imanına, irfanına, iz'anına emanet etti.

Çünkü milletlerin hayatı devletlerin ömrü ile mukayyet olmadığı ve devletler yıkılsa da milletler içlerinden yeni devletler çıkararak yaşamaya devam ettikleri için millete mal olan Risâleler de asırlar boyu o milletlerle birlikte yaşayacaktı.

Montaigne'nin kendi eseri için söylediği "Uzun ömürlü olabilmesi için daha sağlam bir dille yazılması gerekirdi" sözleri, sağlam bir dille yazılması hasebiyle bir bakıma kendisinin "Risâle-i Nur, bu asrı ve gelecek asırları tenvir edecek olan bir mu'cize-i Kur'âniyedir" şeklinde tavsif ettiği eserlerinde tecelli etti.

Bu itibarla Said Nursi, muhteva itibariyle bütün insanlığa hitap eden Risâle-i Nurları, Türkçe'nin asırlarca konuşularak zenginleşip olgunlaşmış en sağlam şekliyle yazdığı için o lisâna da Nurlarla birlikte asırlarca yaşayarak dünya dillerinin arasına girme şansı kazandırdı.

Bununla da kalmadı, Birinci Şua adlı eserinde, İbrahim Sûresi'nin dördüncü âyetinden aldığı işaretle Kur'ân-ı Kerim'in, "Risâle-i Nur'un Türkçe olmasını tahsin ettiğini" anlatarak Türkçe'ye bir nevi kudsiyet kazandırdığını da ima etti.

Risâle-i Nur'un muhtevası ve lisânı birbiriyle öylesine kaynaştı ve insicamlı bir terennüm hâline geldi ki Said Nursi, 1933 yılında başlatılan dil inkılâbı ile Arap elifbası bırakılıp Lâtin alfabesine geçildikten sonra da tercihinde herhangi bir değişiklik yapmadı.

Hatta, Hüsrev Efendi gibi "Nurun elmas kalemi" diye tavsif ettiği ve vârisleri arasında saydığı talebesinin karşı çıkmasına rağmen Risâlelerinin Lâtin harfleri ile neşredilmesine izin verdi. Lâkin, hangi mülahaza ile olursa olsun, Risâle-i Nur'un kelimelerinin değiştirilmek istenmesine – velev ki bazı uzun sesleri kısa, yumuşak sesleri sert okumak kabilinden de olsa – müsaade etmedi.

Zaten merhum Cemil Meriç'in "Bediüzzaman Said Nursi'nin eserlerini, ancak Said Nursi kabiliyetinde ve İslâmî kelime hazinesini onun kadar iyi bilen birisi nihayet tevil ve tefsire kalkışabilir. Bunu da ne kadar yapabileceği, yaptıktan sonra belli olur. Risâle-i Nur'un kelimeleri üzerinde oynamak kimsenin hakkı da değildir, haddi de değildir"9 sözleri ile ifade ettiği gibi buna tevessül ve teşebbüs etmek cür'etkârlık olurdu.

Zîra "En derin mesâili en âmiye, belki bir çocuğa zararsız olarak bildiren ve gıda hükmündeki hakikatlerinden hem aklın, hem kalbin, hem ruhun, hem nefsin, hem hissin hissesini alabildiği Risâle-i Nur" müellifinin bile müdahale etmediği hârikulâde bir üslûp mükemmelliğine ve hitap zenginliğine sahipti.

Buna rağmen, resmî sıfat taşıyan veya belli gruplara tarafgirâne fikrî mensubiyet hisseden bazı şahıslar, sahanın mütehassısı pek çok insan tarafından defalarca dile getirilen bu gerçeği bir türlü görmek istemediler.

Onun için Risâle-i Nur'a muaraza nazarı ile bakan bazı muannit insanlar, lisânını bahane ederek mânâsına sırt çevirdiler ve imanın, Kur'ân'ın ebedî nurundan kendilerini de çevrelerini de mahrum bıraktılar.

Bazı münekkit mizaçlı heveskârlar ise mânâ için lisânı feda ederek Risâle- i Nurları sadeleştirmeye kalktılar. Fakat başarılı olamadılar ve hem mânâsının uhrevî letafetinden, hem de lisânının edebî terennüm lezzetinden mahrum kaldılar.

Hâlbuki onlar da Said Nursi'ye biraz insafla bakabilselerdi, Bilgi Üniversitesi'nden Yusuf Kaplan'ın, "Medeniyet dilinin kurulabilmesi için kesinlikle Bediüzzaman birincil kaynak. Bediüzzaman'ın eserlerinde, dilinde müthiş bir şiirsellik var. Bediüzzaman hem düşünce dilinin muhkemliği açısından, hem de grametik zenginliği açısından çok önemli bir kaynak. Bunu özellikle bizim 'entel/dantel' takımının kavraması lâzım" sözleri ile ifade ettiği gerçeği görecekler ve Risâle-i Nur külliyâtının lisânı hususunda milletin zihninde teşekkül ettirilmek istenen kanaat kargaşasına âlet olmayacaklardı.

Böylece, hem tarihî gerçeklere mugayir hareket etmeyecekler, hem de milletin hassasiyetlerine saygı gösterecekler ve yetişmelerine vesile olan cemiyete hizmet etme mükellefiyetinin icaplarını yerine getirme fazileti göstereceklerdi.

Fakat Risâle-i Nur'un diline, üslûbuna, muhtevasına, meselelerine ve mefhumlarına yabancı kalan o insanlar -sayıları istisna addedilecek kadar az da olsa- kanaatlerini ulu orta yazıp söyleyerek milletin müsamahasının tezahür etmesine vesile oldular.

Şurası muhakkak ki, geçmişte olduğu gibi bu gün de, gelecekte de bu milletin; imanını kurtarıp kuvvetlendirmek için olduğu kadar, dilini öğrenmek ve medeniyetini anlamak için de Risâle-i Nur'a ihtiyacı var.

Çünkü Cemil Meriç'in mezkur kaynakta da dediği gibi "Risâle-i Nurları okumadan ne Türk Dili öğrenilebilir, ne de Türk düşüncesi öğrenilebilir. Risâle-i Nurlar bizim millî hazinelerimizdir."

Öz

Türkiye ve Türkçe, Bediüzzaman Said Nursi'nin, hayatının Yeni Said safhasında yaptığı iki mühim tercihtir. Türkiye'yi vatan, Türkçe'yi de lisân olarak seçen Bediüzzaman'ın niyeti, sadece yaşayacak bir yer ve konuşacak bir dil bulmak değildir. Bediüzzaman'ın "Kur'ân'ın sönmez ve söndürülmez mânevî bir güneş hükmünde olduğunu âleme ispat etmek" gibi İslâm'ın intişarı ve imanın ihyası gibi ulvî hedefleri vardır. Bu nedenle o, "Bir milletin mizacı, o milletin hissiyatının menşei olduğu gibi, lisân-ı millîsi de hissiyatının ma'kesidir" diyerek, eserlerini yazmak için lisân-ı millîyi; yani Türkçe'yi seçer. Bu çalışmada bu tercihin nedenleri ile bu dilin önemi üzerinde durulmaktadır.

Dipnotlar

1. Bediüzzaman Said Nursi, Bediüzzaman'ın Tarihçe-i Hayatı, Yeni Asya Neş., s. 44

2. Bediüzzaman, Muhakemât, Yeni Asya Neş. İstanbul 2007, s. 122

3. N. Sami Banarlı, Türkçenin Sırları, Kubbealtı Neşriyatı İstanbul 1975, s. 4

4. Nejat Muallimoğlu, Deyimler, Atasözleri…, Muallimoğlu yay. İst. 1983 s. 8

5. Bediüzzaman Said Nursi, Mektubât, Yeni Asya Neşriyat, 1994 s. 314

6. Montaigne, Denemeler, Cem Yayınevi, İstanbul 1979, s. 188

7. Necmeddin Şahiner, Nurculuk Nedir? Yeni Asya Yay, İstanbul 1990. (Şerif Mardin mad. s. 21)

8. A.g.e, (Cemil Meriç Mad.), s. 12

9. A.g.e, s. 17